

відповідальність конкретної держави через відсутність застосовної норми кримінального законодавства.

Як указує Ч. Лехнардт у статті «Індивідуальна відповідальність приватного військового персоналу через міжнародне кримінальне право» [15], приватний військовий персонал може скоїти міжнародні злочини, однак вони часто інтегровані в ієрархічний структурований колектив, такий як армія чи поліція. Приватний характер компанії може стати проблемою, особливо якщо врахувати випадки, коли їхній персонал скоює військові злочини і постає питання про відповідальність [15, р. 1016-1012].

Література

1. Michelle L. Mack, Compliance with International Humanitarian Law by Non-State Actors in Non-International Armed Conflicts [Електронний ресурс] / L. M. Michelle // International Humanitarian Law Research Initiative (Working Paper). - 2003. - November. - Режим доступу: http://ihl.ihlresearch.org/_data/n_0002/resources/live/briefing3293.pdf
2. Rynjaert C. Non-State Actors and International Humanitarian Law [Електронний ресурс] / С. Rynjaert // Institute for International Law, 2008. - Режим доступу: <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/wp/WP146e.pdf>
3. Гаврилов В. В. Правовое положение частных военных и охранных компаний: задачи международного и национального регулирования / В. В. Гаврилов // Российский ежегодник международного права. - 2009. Специальный выпуск. - СПб. : Социально-коммерческая фирма «Россия-Нева», 2010. - С. 330-353.
4. Сырхаев А. А. Ответственность частных военных и охранных компаний в международном гуманитарном праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 - Международное право. Европейское право / А. А. Сырхаев ; ФГБОУ ВПО «Российский университет дружбы народов». - М., 2013. - 22 с.
5. Вступительное слово Заместителя Верховного комиссара ООН по правам человека Кюнг-ва Канг на заседании Межсессионной межправительственной рабочей группы открытого состава по рассмотрению возможности создания международной нормативной базы для регулирования, мониторинга и контроля деятельности частных военных и охранных компаний [Електронний ресурс] // Управление Верховного Комиссара по правам человека. - Режим доступу: <http://www.ohchr.org/RU/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=11059&LangID=R>
6. Русинова В. Н. Проблемы международно-правового регулирования деятельности частных военных и охранных предприятий [Електронний ресурс] / В. Н. Русинова // Российское право в Интернете : журнал. -

2009. - № 5. - Режим доступу: http://www.rpi.msal.ru/prints/200905_3.html

7. Abramishvili N. Role and Place of Private Military Companies under International Humanitarian Law [Електронний ресурс] / N. Abramishvili. - Режим доступу: http://ihlyerevan.rau.am/docs/conference_2009.pdf

8. Короткий Т. Р. К вопросу о правомерности применения термина «незаконный комбатант» / Т. Р. Короткий // Альманах международного права / ред. коллегия. : Кивалов С. В. (гл. ред.) и др. - О. : Фенікс, 2009. - С. 203-220.

9. Короткий Т. Р. Понятие «незаконные комбатанты» и их правовой статус / Т. Р. Короткий // Научные работы Одесской национальной юридической академии. -- Одесса : Юрид. лит., 2009. - Т. 8. - С. 242-251.

10. Уоткин К. У. Комбатанты, «непривилегированные воюющие» и конфликты XXI века [Електронний ресурс] / К. У. Уоткин // Подтверждение и развитие международного гуманитарного права : материалы для Неформальной встречи экспертов на высшем уровне, посвященной теме (Кембридж, 27-29 июня 2003 г.). - Режим доступу: http://www.sk-news.ru/mgp/doc/doc_07_05.doc

11. Котляров И. И. Негосударственные вооруженные группы и международное гуманитарное право / И. И. Котляров, Ю. В. Пузырева // Московский журнал международного права. - 2013. - № 3 (90). - С. 3-22.

12. Страйдом Г. А. Позиция ЮАР по вопросу регулирования деятельности частных военных и охранных компаний за рубежом / Г. А. Страйдом // Российский ежегодник международного права. 2009. Специальный выпуск. - СПб. : Социально-коммерческая фирма «Россия-Нева», 2010. - С. 154-175.

13. Expert Meeting on Private Military Contractors: Status and State Responsibility for their actions, 2005. - 67 p.

14. Maogoto J. N. Private Military Companies & International Law: Building New Ladders of Legal Accountability & Responsibility / J. N. Maogoto, B. Sheehy // Cardozo J. Of Conflict Resolution [Vol. 11:99 2009] Private Military Companies & Int'l Law. - P. 99-132.

15. Lehnardt C. Individual Liability of Private Military Personnel under International Criminal Law / C. Lehnardt // The European Journal of International Law. - 2008. - Vol. 19. - No. 5. - P. 1015-1034.

К.В. Громоуенко,

*кандидат юридичних наук, директор Інституту національного та міжнародного права Міжнародного гуманітарного університету
Надійшла до редакції: 05.04.2015*

УДК 343.2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВИЯВЛЕННЯ ВИМАГАНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАННЯМИ

Подобний О.О.,

Шамота М.В.

Обґрунтовано, що вдосконалення такого напрямку роботи, як виявлення вимогань, вчинюваних організованими злочинними угрупованнями, повинно здійснюватися в організаційному й тактичному напрямках. За першим напрямом запропоновано створення управління оперативних розробок кримінальної поліції.

Ключові слова: вимагання, виявлення, організовані злочинні угруповання.

Обосновано, что совершенствование такого
© О.О. Подобний, М.В. Шамота, 2015

направления работы, как выявление вимогательств, совершаемых организованными преступными группировками, должно осуществляться в организационном и тактическом направлениях. По первому направлению предложено создание управления оперативных разработок криминальной полиции.

Ключевые слова: вимогательство, выявление, организованные преступные группировки.

It is proved that the improvement of such an area of

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

work, as the detection of extortion committed by organized criminal groups, must be carried out in the organizational and tactical directions. The first direction proposes the establishment of efficient findings of the criminal police.

Keywords: extortion, identifying organized criminal groups.

Виявлення організованих злочинних угруповань, їх злочинної діяльності практично, переважно, здійснюється оперативно-розшуковим шляхом, тобто завдяки оперативному спостереженню за криміногенним середовищем, викриттю в ньому стійких кримінальних зв'язків і, відповідно, тих, що складаються, чи вже сформованих організованих структур, встановлення організаторів, виконавців та інших осіб, які в тій чи іншій формі сприяють цій структурі в здійсненні її злочинної діяльності [1]. Базуючись на цій тезі, повне розкриття проблем методики виявлення та розслідування вимагаль, що пов'язані з організованою злочинною діяльністю, обумовлено необхідністю аналізу з криміналістичних позицій загальних напрямів і тактики діяльності оперативних підрозділів.

Сьогодні оперативно-розшуковий аспект виявлення злочинів є однією з основних організаційно-тактичних форм оперативно-розшукової діяльності. Означене впливає з положень Закону «Про ОРД», у ст. 1 якого пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб чи груп, відповідальність за яку передбачена кримінальним законодавством, визначені як основне завдання ОРД.

З нашої точки зору, питання щодо оперативно-розшукового аспекту виявлення вимагаль, які вчиняються організованими злочинними угрупованнями, необхідно розглядати з трьох основних його сторін: по-перше, з організаційної, що повинна охоплювати питання системно-структурного забезпечення вказаного напрямку роботи; по-друге, з точки зору загальних засад виявлення злочинів у сучасних умовах становлення чинного кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства; по-третє, безпосередньо тактичний рівень здійснення оперативного пошуку організованих злочинних угруповань, що вчинюють вимагання. У рамках відкритої статті вважаємо за необхідне зосередити свою увагу на першому із зазначених боків проблематики.

Останні дослідження за темою в сегменті системно-структурного забезпечення діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, безперечно, асоціюються з працями О.М. Бандурки, В.Л. Грохольського, О.О. Дульського, В.М. Плішкіна та ін. учених [2-7].

Мета статті полягає у визначенні в сучасних умовах напрямів удосконалення роботи оперативних підрозділів з виявлення організованих злочинних угруповань, що вчинюють вимагання.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [8], систему державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, становлять: а) спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи; б) державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій. До державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, згідно з колишньою редак-

цією зазначеної статті належали спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України (далі - підрозділи ГУБОЗ), які були ліквідовані 12.02.2015 р. відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ» [9]. З ліквідацією підрозділів ГУБОЗ як державного органу, спеціально створеного для боротьби з організованою злочинністю та визначеного указаною нормою, на сьогодні залишилися лише спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України. До державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать: органи внутрішніх справ України і Служби безпеки України, крім зазначених у пункті 2 цієї статті; органи прокуратури України; органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України.

Тобто, на жаль, необхідно констатувати, що сьогодні фактично зламана система спеціалізованих оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, покликаних протидіяти «загальнокримінальним» організованим злочинним угрупованням за схемою «від осіб - до злочинів». Отже, ми повинні наголосити, що, оскільки відповідно до ст. 216 КПК України «Підслідність» злочин, передбачений ст. 189 КК України (також і за ч. 4, що вчинений організованою групою), віднесено до компетенції органів внутрішніх справ, то в рамках нашого дослідження, насамперед, необхідно аналізувати саме їх систему оперативних підрозділів.

Ми приєднуємося до точки зору тих учених, які критикували систему підрозділів ГУБОЗ, що діяла до останнього реформування [4; 10]. Зокрема, був зроблений однозначний висновок про те, що структура цих підрозділів на рівні ГУБОЗ МВС України та УБОЗ ГУМВС-УМВС в областях більше спрямована на управлінську, а не на практичну діяльність. Вона була громіздкою та викликала певні труднощі в оперативному управлінні спецпідрозділами, відволікала від виконання основних завдань і функцій. До структури спецпідрозділів, крім оперативно-розшукових, оперативно-технічних і слідчих підрозділів, також належали інформаційно-аналітичні, фінансового, кадрового забезпечення, швидкого реагування, внутрішньої безпеки та інші служби, необхідні для забезпечення їх діяльності.

З ліквідацією підрозділів ГУБОЗ та переведенням їх найбільш дієвого, спеціалізованого інструментарію оперативного пошуку - підрозділів кримінальної розвідки - до системи кримінальної поліції [11], саме остання відповідатиме як за напрями боротьби із «загальнокримінальною» організованою злочинністю, так і протидії злочинності у сфері економіки, зокрема її організованим формам.

Щодо безпосередньо організованої злочинної діяльності, пов'язаної з вимаганням, то цей напрям на сьогодні є компетенцією такого основного підрозділу кримінальної міліції, як карний розшук, у структурі якого, зокрема, функціонують підрозділи розкриття злочинів проти власності, боротьби з групою та етнічною злочинністю, а також, лише на рівні центрального апарату, підрозділ оперативних розробок [12]. Саме ці підрозділи на сьогодні складають систему оперативних підрозділів

по боротьбі з вимаганнями, що вчинюються ОЗУ.

Однак відділ оперативних розробок, що забезпечує документування організованої злочинної діяльності за схемою «від осіб – до злочинів» діє лише на рівні центрального апарату в Департаменті карного розшуку, що не дозволяє вести наступальні оперативні розробки на всій території держави. Вочевидь у цьому зв'язку є доречним повернутися до досвіту роботи Управління оперативних розробок (далі – УОР) при Департаменті карного розшуку (далі – ДКР), яке ефективно функціонувало в період 2004-2010 рр.

Управління оперативних розробок створювалося з метою безпосередньої організації оперативно-розшукових заходів з документування та викриття протиправної діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій з міжрегіональними та міжнародними зв'язками, розкриття вчинених ними тяжких і особливо тяжких злочинів, належного реагування на негативні зміни в оперативній обстановці на території України. УОР організовувало роботу за оперативно-територіальним принципом, що передбачає оперативне обслуговування та безпосереднє здійснення оперативно-розшукових заходів з документування й викриття протиправної діяльності учасників організованих злочинних угруповань, розкриття вчинених ними злочинів на певних адміністративних територіях держави. Структуру і штат УОР за пропозицією начальника ДКР затверджував Міністр внутрішніх справ України. Ця структура складалась з: керівництва; сектору оперативно-аналітичного забезпечення; відділу оперативних розробок на території східного регіону з оперативно-територіальним обслуговуванням Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської та Харківської областей; відділу оперативних розробок на території центрального регіону з оперативно-територіальним обслуговуванням міста Києва, Вінницької, Житомирської, Київської, Полтавської, Сумської, Черкаської, Чернігівської областей; відділу оперативних розробок на території південного регіону з оперативно-територіальним обслуговуванням Автономної Республіки Крим, Кіровоградської, Одеської, Миколаївської, Херсонської областей та міста Севастополь; відділу оперативних розробок на території західного регіону з оперативно-територіальним обслуговуванням Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької областей. Відповідно до структури УОР базовими органами розташування його відділів були МВС, ГУМВС України в Автономній Республіці Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Львівській, Одеській та Харківській областях [13].

Результати здійсненого дослідження надають можливість зробити висновок, що в сучасних умовах з метою активізації роботи компетентних оперативних підрозділів за принципом «від особи – до злочину» необхідно організувати діяльність аналогічного УОР у рамках кримінальної поліції з включенням до його складу та підпорядкованих відділів, окрім працівників, що спеціалізуються на боротьбі із «загальнокримінальною» злочинністю, також фахівців у сфері протидії економічній злочинності з покладанням на них функцій документування організованої злочинної діяльності.

Література

1. Аркуша Л.И. Выявление и расследование организованной преступной деятельности при наличии коррумпированных связей [Текст]: монографія / Л.И. Аркуша – Одесса: Одесская

национальная юридическая академия, 2003. – 207 с.

2. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ \: підручник / [за ред. Ю.Ф. Кравченка]. – К.: НАВСУ, 1999. – 702 с.

3. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О. М. Бандурка. – Харків: Основа, 1996. – 368 с.

4. Грохольський В.Л. Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Грохольський Володимир Людвигович. – Харків, 2004. – 416 с.

5. Дульський О.О. Організаційно-правові основи діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 „Оперативно-розшукова діяльність” / О.О. Дульський. – Київ, 2003. – 19 с.

6. Подобний О.О. Окремі аспекти вдосконалення системи оперативних підрозділів по боротьбі з корисливо-насиленою організованою злочинністю [Текст] / О.О. Подобний // Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 грудня 2011 р.). – Одеса: ОДУВС, 2011. – С. 189-190.

7. Подобний А. А. Становление и развитие в Украине оперативных подразделений по борьбе с корыстно-насильственной организованной преступностью [Текст] / А.А. Подобный // Научный вестник Академии Полиции: Научно-правовой журнал. – 3(8). – 2013. – С. 94-107.

8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 12.02.2015 № 193-VIII. – [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ: закон України від 12.02.2015 р. № 193-VIII. – [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

10. Подобний О.О. Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з корисливо-насиленою організованою злочинністю: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Подобний Олександр Олександрович. – Одеса, 2014. – С. 194-195.

11. Сайт МВС України. [Електронний ресурс] : <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/524421>.

12. Сайт МВС України. [Електронний ресурс] : <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/893408>.

13. Про організацію діяльності Департаменту карного розшуку та підрозділів карного розшуку ГУМВС, УМВС: Наказ МВС України від 30.06.2009 № 285.

*Подобний О.О.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична
академія»*

*Шамота М.В.,
здобувач кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична
академія»*